

Πώς να αντιμετωπίσουμε τον τουρκικό αναθεωρητισμό

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις κινούνται σε τεταμένο σκηνικό τους τελευταίους μήνες σε όλα τα μέτωπα. Η ένταση δεν είναι φυσικά νέο φαινόμενο. Ωστόσο, τα πρόσφατα γεγονότα στη μεθόριο του Εβρου, οι συνεχείς υπερπηδησεις ακόμη και κατοικημένων ελληνικών νησιών στο Αιγαίο, η επαναφορά του θέματος

της αποστρατιωτικοποίησης νησιών που συνδέεται με την αμφισβήτηση της κυριαρχίας του, τα ζητήματα των θαλασσιών ζωνών – ιδιαίτερα μετά την υπογραφή του τουρκολιβυκού Μνημονίου Συναντίληψης – αλλά και το Μεταναστευτικό διαμορφώνουν έναν πολυδιάθετο γρίφο. Επιδιώκοντας να ανοίξει μια ευρύτερη

Παναγιώτης Τσάκωνας

Άγγελος Συρίγος

Πρέπει να πάψουμε να παίζουμε μόνο άμυνα

α) Ηδη από το αποτυχημένο στρατιωτικό πραξικόπημα το καλοκαίρι του 2016 η «Νέα Τουρκία» του Ερντογάν ακολουθεί με τρόπο μεθοδικό μια «στρατηγική έντασης» (ελεγχόμενη και κλιμακούμενη) απέναντι σε ένα διευρυμένο πλέον μέτωπο που συνδέει την Ανατολική Μεσόγειο με το Αιγαίο. Καθώς εμφορείται από έναν μεγαλοϊδεατισμό που φαντασιώνεται την Τουρκία ως «Κεντρική Δύναμη» και τον ίδιο ως ισότιμο συνομιλητή της Ρωσίας, των Ηνωμένων Πολιτειών και πολλών ακόμα περιφερειακών δυνάμεων, ο Ερντογάν αντέδρασε με άσπαστο και βίαιο τρόπο στα «τελειωμένα» που θεώρησε ότι σκόπημα δημιουργήσε στην Ανατολική Μεσόγειο η Κυπριακή Δημοκρατία με την υποστήριξη της Ελλάδας και με στόχο – αγνώστου την Τουρκία – τον αποκλεισμό της από τις εξελίξεις στην περιοχή. Με βασικό σύμμαχο το Πολεμικό Ναυτικό της χώρας ο Ερντογάν πέρασε έτσι από την ανάπτυξη μιας «στρατηγικής εξαναγκαστικής διπλωματίας» στην Ανατολική Μεσόγειο (μέσω της παρανόμη διεξαγωγής ερευνών και γεωτρήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ) στη ρητορική περί αναθεώρησης της Συνθήκης της Λαζάνης και κατοπίεν σε «επακομβήσεις» στο Αιγαίο, στην επίσημη παρουσίαση του σχεδίου της «Γαλάζιας Πατρίδας», στην άσκηση υβριδικού χαρακτήρα πίεσης στην Ελλάδα (μέσω της εργαλειοποίησης εξεθλιωμένων ανθρώπων στον Εβρο) και πιο πρόσφατα σε υπερπηδησεις (και όχι μόνο παραβιάσεις) πάνω από ελληνικά νησιά στο Αιγαίο.

Η στρατηγική ένταση που έχει υποθετήσει ο Ερντογάν θα συνεχιστεί τόσο στην Ανατολική Μεσόγειο όσο και στο Αιγαίο. Στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου διότι – πέρα από την ανάγκη διατήρησης της πίεσης μέσω της συνεχούς των ερευνών και γεωτρήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ – οι πρόσφατες εξελίξεις μετά την «ανάκληση» της κυβέρνησης Σάρατζ και τη σχετική απονομοποίηση του Χατζάρ διευρύνουν τα περιθώρια των κινήσεων του. Στον χώρο του Αιγαίου διότι ο Ερντογάν, μετά την αναπάντηση «ήπιτα» στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Εβρο και τις πρώτες παρορμητικές και ακρόες κινήσεις στην ίδια περιοχή (για πρώτη φορά υπερπηδησεις τουρκικών μαχητικών) είναι πιθανόν να επιλέξει την επιστροφή

στον πιο «γνώριμο» χώρο του Αιγαίου και με περισσότερο «νομιμοποιημένες» συμπεριφορές (ίσως να προιδεάζουν για μια τέτοια στροφή προς την «κανονικότητα» των ελληνοτουρκικών σχέσεων οι πρόσφατες δηλώσεις του τουρκού ΥΠΕΞ σχετικά με τις παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου).

β) Η Ελλάδα πρέπει να πάψει να παίζει αποκλειστικά και μόνο άμυνα απέναντι στην επιθετικότητα και προκλητικότητα της Τουρκίας. Και από πρέπει να συμβεί το συντομότερο δυνατόν διότι ο χρόνος λειτουργεί εις βάρος της, καθώς ο συνεχής κόστος (ειδικά με όρους «οκληρής ισχύος») ανατρέπεται συνεχώς, ενώ και η ατζέντα των διαφορών της με την Τουρκία επιβαρύνεται όλο και περισσότερο. Είναι συνεπώς απαραίτητη η υιοθέτηση μιας νέας «στρατηγικής εξισορρόπησης» της Τουρκίας που μέσα από την ανάληψη πρωτοβουλιών θα μπορεί:

- (α) Να διαχειρίζεται αποτελεσματικά ή/και να ακυρώνει την (αυξημένη) και κλιμακούμενη «στρατηγική ένταση» της Τουρκίας στο διευρυμένο ελληνοτουρκικό μέτωπο.
- (β) Να εκμεταλλεύεται τα συγκριτικά πλεονεκτήματά που διαθέτει η χώρα καθώς και τις αδυναμίες και ανάγκες της Τουρκίας.
- (γ) Να υποχρεώνει την Τουρκία να μετράει το κόστος από τη συνέχιση των πολιτικών της υποδεικνύοντας παράλληλα και το όφελος από ενδεχόμενη αλλαγή της στάσης της απέναντι στην Ελλάδα.
- (δ) Να μεταφέρει το παιχνίδι στο προνομακό για την Ελλάδα πεδίο του διεθνούς δικαίου.

Η επισήμη των διεθνών σχέσεων και η στρατηγική ανάλυση μίας υποδεικνύουν ότι για να αυξηθούν οι πιθανότητες επιτυχίας της στρατηγικής εξισορρόπησης της Τουρκίας θα πρέπει να ικανοποιούνται τρεις τουλάχιστον προϋποθέσεις:

1. «**Εξωτερική νομιμοποίηση**»: ώστε να μπορεί να ασκεί τη μέγιστη δυνατή «επιτηρητική» πίεση στην Τουρκία χωρίς να ρισκάρει να πέσει η ίδια στην «παγίδα του Θουκυδίδη» (η κατάθεση συνταταμένων στον ΟΗΕ ή πολύ περισσότερο προτάσεις για επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στο Αιγαίο σε τίποτε λιγότερο από 12 ν.μ. δεν ικανοποιούν αυτό το κριτήριο ενώ μας βάζουν, σε σχέση με τη διεθνή κοινότητα ή/και την τήρηση των κανόνων

του διεθνούς δικαίου, στην ίδια θέση με την Τουρκία).

2. «**Εσωτερική συνοχή**»: ώστε οι βασικές πολιτικές της στρατηγικής μας (εξωτερική και αμυντική πολιτική) να αλληλουποστηρίζονται και όχι να αλληλουνομιούνται (ειδικά όσον αφορά την ανάπτυξη ενός συγκροτημένου συστήματος διαχείρισης κρίσεων για την αντιμετώπιση «κρίσεων χαμηλής έντασης» ή υβριδικών πιέσεων από την Τουρκία).

3. «**Αποδοτικότητα**»: ώστε η στρατηγική μας να μπορεί να αποφέρει το μεγαλύτερο δυνατό όφελος με το μικρότερο δυνατό κόστος (ειδικά στη μετά την πανδημία εποχή, όπου με ακόμα λιγότερα μέσα κάλυπτε να διαχειριστούμε και σειρά άλλων, πέραν της Τουρκίας, προκλήσεων). Η Ελλάδα μπορεί να προχωρήσει άμεσα στην ανάληψη πρωτοβουλιών σε δύο τουλάχιστον, ευθέως συνδεδεμένα με την εξισορρόπηση της Τουρκίας, ζητήματα:

- 1. την άσκηση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων μέσω της (σταδιακής/μερικής) επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων και συμφωνιών οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών τόσο στο Ιόνιο (με την Ιταλία και την Αλβανία) όσο και στην Ανατολική Μεσόγειο (σε συμφωνία με την Αίγυπτο) και
- 2. τη συνδιαμόρφωση του περιεχομένου της νέας συμφωνίας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας, η οποία θα περιλαμβάνει τόσο τη διαχείριση της μεταναστευτικής πρόκλησης όσο και το μέλλον των ευρωτουρκικών σχέσεων, πιθανότατα μέσω μιας νέας «αναβαθμισμένης τελωνειακής ένωσης». Με ενισχυμένη τη διεθνή διαπραγματευτική της θέση, κυρίως λόγω της επιτυχούς διαχείρισης της εκβιαστικής «ατζέντας» της Τουρκίας στα (ευρωπαϊκά) σύνορά της στον Εβρο, αλλά και της κρίσης της πανδημίας, η χώρα μας μπορεί, μέσω της εισαγωγής συγκεκριμένων όρων και προϋποθέσεων να επιτύχει ένα νέο – αν και περιορισμένης εμβέλειας – «Ελσίνκι» ενισχύοντας τη στρατηγική εξισορρόπησης της δύσκολης και ιδιαίτερα προβληματικής «Νέας Τουρκίας».

Ο κ. Παναγιώτης Τσάκωνας είναι καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Ασφαλείας στο ΕΚΠΑ και επικεφαλής του Προγράμματος Ασφαλείας και Τουρκίας στο ΕΛΙΑΜΕΠ.

α) Η Τουρκία εδώ και καιρό εμφορείται από μεγαλοϊδεατικά όσο και ανεδαφικά οράματα. Θεωρεί ότι είναι μια παγκόσμια δύναμη που ασφυκτά στα περιορισμένα σύνορα της Λαζάνης. Θέλγει από την ένταση, αδιαφορεί για το διεθνές δίκαιο και δεν διατίθεται να χρησιμοποιεί στρατιωτικά μέσα όταν διαπιστώνει ότι έχει το περιθώριο. Το τελευταίο χρονικό διάστημα εισέβαλε στο έδαφος ανεξάρτητου κράτους, της Συρίας, αποστέλλει κρυφά στρατεύες και όπλα στη Λιβύη κατά ρητή παραβίαση των σχετικών ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ: προχώρησε στη διενέργεια γεωτρήσεων στην ΑΟΖ ενός άλλου κράτους, της Κύπρου οριοθέτησε κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου (αλλά και της γεωγραφίας και λογικής) θαλάσσιες ζώνες που δεν της ανήκουν με τη Λιβύη προσάθεσε να αποσταθεροποιήσει την Ελλάδα στέλνοντας δεκάδες χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες στον Εβρο.

Σήμερα, και παρά την πανδημία του κορωνοϊού, κρατά τρία ενεργά μέτωπα: με Συρία, με Λιβύη και με Ελλάδα - Κύπρος. Οι δύο πρώτες περιπτώσεις αποτελούν πολέμους δι' αντιπροσώπων. Είναι ανακατεμένοι πολλοί διεθνείς παίκτες, μερικοί εκ των οποίων είναι πιο ισχυροί από την Τουρκία. Η εμπλοκή της τελευταίας της διασφαλίζει απλώς μια θέση στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για το μέλλον των δύο συγκεκριμένων χωρών. Αντιθέτως, στην περίπτωση Ελλάδας - Κύπρου, η Τουρκία είναι ο μεγάλος παίκτης, χωρίς σοβαρή παρουσία άλλων ισχυρότερων χωρών που θα την υποσκελίσουν. Σε εμάς ο Ερντογάν αναζητεί τη διπλωματική νίκη που τόσο του λείπει: την επιβεβαίωση ότι η Τουρκία είναι μια σημαντική περιφερειακή δύναμη, η μεγάλη δύναμη της περιοχής μας. Επομένως, αποτελούμε στρατηγικό στόχο της Τουρκίας.

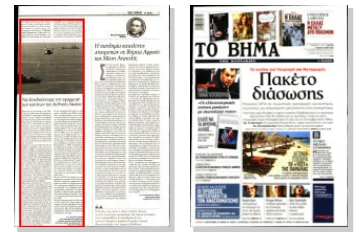
β) Κατ' αρχήν οφείδουμε να ορίσουμε τον στόχο μας. Οι ελληνοτουρκικές διαφορές πρέπει να επιλυθούν ειρηνικά. Μια στρατιωτική σύγκρουση θα μας γυρίσει χρόνια πίσω. Συνεπώς η λύση θα προέλθει είτε με διάλογο (μικρό ενδεχόμενο) είτε με προσφυγή στη διεθνή Δικαιοσύνη. Η Τουρκία θέτει πλειάδα θεμάτων.

1. ΠΩΣ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΣΜΟ

Μέσο: . . . . . ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Ημ. Έκδοσης: . . . 17/05/2020 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 17/05/2020

Σελίδα: 27

συζήτηση και έναν νηφάλιο διάλογο, «Το Βήμα» ζήτησε από δύο ανθρώπους που έχουν επί μακρόν ασχοληθεί και μελετήσουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις «να ρίξουν φως» στην υπάρχουσα κατάσταση. Ο Παναγιώτης Τσάκωνας, καθηγητής Διεθνών Σχέσεων και Ασφαλείας στο ΕΚΠΑ και επικεφαλής του Προγράμ-

ματος Ασφαλείας και Τουρκίας στο ΕΛΙΑΜΕΠ, και ο Αγγελος Συρίγος, αναπληρωτής καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής, καθώς και βουλευτής της ΝΔ στην Α' Αθηνών, απαντούν σε δύο ερωτήματα: α) Γιατί συνεχίζεται και εντείνεται η τουρκική προκλητικότητα και β) πώς πρέπει να απαντήσει η Ελλάδα;

Να διεκδικήσουμε την εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου

Μπορούμε να τα λύσουμε όλα; Μπορούμε να συζητήσουμε για αποστρατιωτικοποίηση των ανατολικών νησιών του Αιγαίου, με την Τουρκία να εισβάλλει στα γειτονικά της κράτη όποτε θέλει; Μπορούμε να εξετάσουμε το εδαφικό καθεστώς των 18 νησιών που θέτει η Τουρκία, εκ των οποίων 14 είναι κατοικημένα; Όσο και να υπάρχει βεβαιότητα περί δικαίωσης, καμία ελληνική κυβέρνηση δεν μπορεί να πει στους κατοίκους αυτών των νησιών ότι υπάρχει μία απειροελάχιστη πιθανότητα να ανήκουν στην Τουρκία και να αναζητούμε για αυτούς καθεστώς μειονότητας εντός της Τουρκίας.

Επομένως, η μερική επίλυση κάποιων σοβαρών ζητημάτων είναι υπό τις παρούσες συνθήκες ό,τι καλύτερο θα μπορούσε να αναμένει η ελληνική πλευρά. Η πλέον συμφέρουσα ελληνική επιδίωξη είναι η οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο (ενταία από Εβρο έως Καστελλόριζο) μέσω προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Τα υπόλοιπα ζητήματα που θέτει η Τουρκία θα παραμείνουν εκκρεμιά για πολλά χρόνια. Αφενός δεν λύνονται όλα τα θέματα σε μια μακροχρόνια διένεξη. Αφετέρου όλα σχεδόν τα θέματα που θα παραμείνουν εκκρεμιά δεν θίγουν άμεσα τα συμφέροντα της Τουρκίας, έχουν υψηλή συμβολική αλλά μικρή πρακτική σημασία.

Μπορούμε να πιέσουμε την Τουρκία να πάει στο Διεθνές Δικαστήριο μόνο για την οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο; Οι προτάσεις που κατά καιρούς ακούγονται βασίζονται σε παραστάσεις προηγούμενων δεκαετιών. Είναι όμως άχρηστες για το σήμερα. Ο Ερντογάν έχει την εντύπωση ότι μπορεί να διεκδικεί και τα πλέον απίθανα χωρίς ουσιαστικό κόστος. Δεν αισθάνεται οποιαδήποτε πίεση. Θα αλλάξει στάση μόνο εάν καταλάβει ότι η συνέχιση της πολιτικής του θα συνεπάγεται κόστος. Τότε μπορεί να σκεφτεί και τη λύση του Δικαστηρίου. Επομένως, μια νέα στρατηγική ειρηνικής επίλυσης των ελληνοτουρκικών διαφορών πρέπει να αυξάνει το κόστος για την Τουρκία, κρατώντας παράλληλα περιορισμένο τον κίνδυνο ενός θερμού επεισοδίου. Αυτό δεν είναι κάτι εύκολο.

Η νέα στρατηγική θα πρέπει να βασίζεται στη βήματα προς βήματα άσκηση όλων των δικαιωμάτων που μας δίνει το διεθνές δίκαιο με έμφαση σε δράσεις και μέτρα για τα οποία υπάρχει η ευρωπαϊκή θεσμική υποστήριξη. Η Ελλάδα επικαλείται διαρκώς το διεθνές δίκαιο. Στην πραγματικότητα, όμως, συμπεριφέρεται σαν να μην υπάρχει η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, ούτε και οι θεσμοί που έφερε αυτή η σύμβαση μαζί της. Για να πιεστεί η Τουρκία, θα πρέπει να αρχίσουμε να εφαρμόζουμε με προσοχή τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου. Στην αντίληψη που ξεκίνησε ο Ανδρέας Παπανδρέου το 1981 «η Ελλάδα δεν διεκδικεί τίποτα» πρέπει να ανταχθεί ότι η Ελλάδα διεκδικεί την εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου, όχι ρητορικά αλλά στην πράξη. Ετσι μόνο ασκείται πίεση. Παράλληλα πρέπει να ληφθούν σοβαρά αμυντικά μέτρα που θα δώσουν το μήνυμα στην Τουρκία ότι θα αντιδράσουμε σε περίπτωση που ξεπεραστούν τα όρια. Αυτό προϋποθέτει να γίνουν σαφή τα όρια ανοχής της ελληνικής πλευράς σε προκλητικές τουρκικές κινήσεις. Η ασάφεια δημιουργεί τις προϋποθέσεις θερμού επεισοδίου.

ΕΕ και το ΝΑΤΟ δεν μπορούν να μας προσφέρουν ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο. Δίπλα στις υπάρχουσες συμμαχίες θα πρέπει να δημιουργήσουμε νέες στρατηγικές συμμαχίες με κράτη της περιοχής. Αυτό σημαίνει υιοθέτηση αμυντικών συμφωνιών. Σε επίπεδο Ευρώπης, το βάρος πρέπει να δοθεί (α) στη νέα τεχνολογική ένωση ΕΕ - Τουρκίας και (β) στη μελλοντική ειδική σχέση με την ΕΕ.

Αυτά που περιγράφονται δεν είναι εύκολα. Εδώ, όμως, που έχουμε φτάσει δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις. Η πολιτική μας έναντι της Τουρκίας έχει φτάσει στα όριά της. Εάν δεν την αλλάξουμε, θα βρεθούμε ενώπιον πολύ χειρότερων καταστάσεων σύντομα.

Ο κ. Αγγελος Συρίγος είναι αναπληρωτής καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Εξωτερικής Πολιτικής, καθώς και βουλευτής της ΝΔ στην Α' Αθηνών.